

γητές, ή να καθυβρίζει και τις δύο ομάδες; Να μη διανοείται την εκδοχή της αξιολόγησης των υπουργικών πολιτικών; Να είναι περήφανη για τις περσινές θερινές νομοθετικές της επιδόσεις, πρόχειρες, ανεπεξέργαστες, κενούς τίτλους για το ευρωπαϊκό «πράσινο φως»; Χωρίς εμβάθυνση ικανή να καλύψει τις εθνικές ανάγκες (αλλά και την περιβόητη ανταγωνιστικότητα). Εργαλεία υποβάθμισης των τίτλων σπουδών και οριστικής αφαίρεσης των υπολειμμάτων της πανεπιστημιακής αυτοδυναμίας. Χωρίς τη θωράκιση που εξασφαλίζουν για την εθνική τους παιδεία άλλα κράτη-μέλη.

Ποταμοί ύβρεων και λίμνες λάσπης. Απίστευτο επικριτικό και απορριπτικό μένος. Τα ελληνικά πανεπιστήμια είναι θλιβερά, ανάξια, 500στά. (Θλιβερή, ανάξια, 500στή θα είναι κι η χώρα! Δεν μπορεί να είναι αλλιώς!) Ολοσχερής εκποίηση. Και μεγάλο το ερωτηματικό: προς τι όλα αυτά; Πόσες χώρες ξέρετε που για να προχωρήσουν σε μεταρρυθμίσεις θεωρούν «χρέος τους» να δυσφημήσουν αμετάκλητα το ανθρώπινο κεφάλαιο της χώρας στην Ευρώπη και την υδρόγειο; («Τεμπέληδες, τσάμπα μάγκες, corruption»). Ναι, θανμάστε! Ακούστηκε κι αυτό επειδή είναι «εύχχο», «κομψό» και «κατανοητό» (!) στα ξενόγλωσσα διεθνή ότα. «Βγάλτε τη χώρα “βούκινο” και απογειώστε τη στο διεθνές στερέωμα ακαδημαϊκών αξιών!») Τα έγκυρα πανεπιστήμια του εξωτερικού βέβαια άλλα ήξεραν. Και προτίμηση στα Ελληνόπουλα είχαν και τα ενέτασαν σε προγράμματα έρευνας και στο προσωπικό τους αργότερα.

Επαναλαμβάνουμε κλείνοντας πως δεν κολακεύουμε τους φοιτητές. Όλοι οι συντελεστές της πανεπιστημιακής κοινότητας πρέπει να σκεφτούν πολύ, να αρνηθούν πολλά, να προχωρήσουν σε συνθέσεις με ΦΑΝΤΑΣΙΑ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ, ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ.

ΔΙΑΔΗΛΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ; ΝΑΙ, ΠΑΡΑΚΑΛΩ!

Χάρης Κωνσταντάτος, Παναγιώτης Πάντος*

Οι διαδηλώσεις είναι ξανά στο προσκήνιο της ζωής στην πόλη. Οι κινητοποιήσεις των φοιτητών πριν το καλοκαίρι και των δασκάλων το φθινόπωρο έβγαλαν πολύ κόσμο στο δρόμο. Το ίδιο συνέβη με τα νέα επεισόδια του αμερικανικού διαρκούς πολέμου και με τους νέους γύρους οικονομικών μέτρων λιτότητας και ιδιωτικοποιήσεων. Τους τελευταίους μήνες μοιάζει σαν ο κόσμος της αριστεράς και των κοινωνικών οργανώσεων, αλλά και ευρύτερα τμήματα πολιτών, να ανακαλύπτουν ξανά την αναγκαιότητα, την ομορφιά και την αποτελεσματικότητα της δημόσιας, σωματοποιημένης, συλλογικής έκφρασης αιτημάτων, προθέσεων ή και οργής για τα τεκταινόμενα στις κοινωνίες μας.

Την ίδια περίοδο, στο δημόσιο λόγο της κυρίαρχης πολιτικής και των media, η διαδήλωση τείνει να ορίζεται ως μπελάς για την πόλη, τους κατοίκους και τις επιχειρήσεις της, ως ζήτημα που αναζητά επειγόντως νομοθετική ρύθμιση.

* Μέλη της δημοτικής κίνησης «Ανοιχτή Πόλη».

Η διαδήλωση ως όπλο και ως «πρόβλημα»

1. Θαν. Τσακίρης, «Η ιστορία της δια-
δήλωσης και οι διαδηλώσεις σήμερα», *Ε-
ποχή*, 23/4/2006.

Η διαδηλώση αποτελεί ιστορικά το κυρίαρχο –και πιο επιτυχημένο– όπλο των μαζικών κινημάτων, των οποίων η σημασία αυξάνει ολοένα και περισσότερο σε συνθήκες κρίσης ηγεμονίας στις κοινωνίες.¹ Στην Ελλάδα οι διαδηλώσεις έχουν ταυτιστεί στη συλλογική μνήμη με τους μαζικούς κοινωνικούς αγώνες για ελευθερία και δημοκρατία κατά την ταραγμένη μετεμφυλιακή περίοδο, και με τις δυναμικές εργατικές και νεολαιίστικες κινητοποιήσεις μετά τη μεταπολίτευση και έως το 1990. Σήμερα οι διαδηλώσεις εγγράφονται στη δυναμική των κινημάτων ενάντια στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση, είναι μέρος της διαδικασίας των κοινωνικών φόρουμ και των ποικίλων αντιστάσεων στο νεοφιλελευθερισμό και τον πόλεμο.

Από την άλλη, οι κινητοποιήσεις της πρόσφατης περιόδου έχουν να αντιμετωπίσουν κάτι περισσότερο από την από τα παλιά γνωστή ωμή καταστολή ή τις αντισυγκεντρώσεις της «αγανακτισμένης νομοταγούς πλειοψηφίας»: εδώ και τουλάχιστον 10 χρόνια υπάρχει μια συστηματική προσπάθεια κυβερνώντων του ΠΑΣΟΚ και της Ν.Δ. να «περιοριστούν οι ολιγάριθμες διαδηλώσεις», και αυξάνονται οι «εκσυγχρονιστικές» εκκλήσεις να ρυθμιστεί η διεξαγωγή τους ώστε να μην «προκαλούν χάος», να μην μπλοκάρουν την κυκλοφορία των Ι.Χ., να μην «αμαυρώνουν την εικόνα της πόλης για τους επισκέπτες», να μην απειλούν την ομαλή διεξαγωγή της Ολυμπιάδας και άλλων μεγάλων γεγονότων, να μη βλάπτουν την εμπορική δραστηριότητα στο κέντρο.²

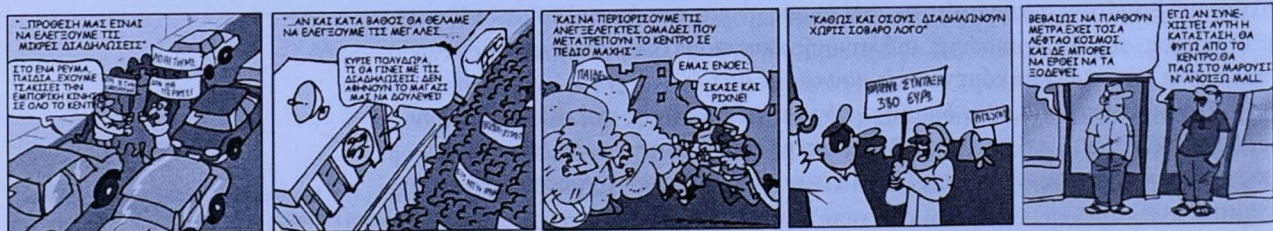
2. Βλ. και «Η δημοκρατία εκτός δακτυλίου», Ο Ιός, *Ελευθεροτυπία*, 29/11/2003.

Τους τελευταίους μήνες, την περίοδο πριν τις δημοτικές εκλογές και ενώ εξελίσσονταν οι μαζικές κινητοποιήσεις του εκπαιδευτικού κόσμου που σημάδευτηκαν από την αστυνομική βία, η συζήτηση περί περιορισμού των διαδηλώσεων επανήλθε στο προσκήνιο.

Βλέπουμε λοιπόν πως σήμερα –όπως ίσως και πάντα, με τους όρους της συγκυρίας κάθε φορά– διεξάγεται μια μάχη για το ποιος έχει «δικαίωμα στην πόλη», τι επιτρέπεται και τι όχι στους δημόσιους χώρους της, τι καθορίζει τη ζωντανή μνήμη της πόλης. Ταυτόχρονα, διακυβεύεται και το τι συνιστά επίδικο πολιτικό ζήτημα, ποιος δικαιούται να θέτει τους όρους του δημόσιου (δια)λόγου, ποιοι δρώντες «παίζουν» στο πολιτικό παιχνίδι. Πάγια θέση των προοδευτικών κοινωνικών και πολιτικών κινημάτων είναι πως οι διαδηλώσεις στο κέντρο είναι αναπόσπαστο μέρος της δημοκρατικής πολιτικής ζωής στην πόλη.

Πόλη ως εμπορική προθήκη ή πόλη της συλλογικής δράσης

Είναι αλήθεια πως οι διαδηλώσεις διαταράσσουν την καθημερινότητα της πόλης. Φέρνουν τους συμμετέχοντες, από (τηλεοπτικούς) θεατές-καταναλωτές σε θέση πρωταγωνιστή στο αστικό σκηνικό. Αναδεικνύουν απρόσμενες χρήσεις

των δρόμων της πόλης: η κυριαρχία της κυκλοφορίας αναστέλλεται για να δώσει χώρο στη στάση και τη συνάντηση, η διαφημιστική εικόνα περνάει σε δεύτερο πλάνο από αυτή της δημόσιας διάδοσης πολιτικών ιδεών, ο διάχυτος έλεγχος από τον κρατικό μηχανισμό υποχωρεί προσωρινά προς όφελος του απρόσμενου και της απειθαρχίας.

Οι διαδηλωτές και διαδηλώτριες μοιάζει κάθε φορά να «τραβούν προς τα δώ» το σκοινί σε μια διελκυστίνδα στην οποία αναμετρούνται από τη μία πλευρά ο ιδιωτικός έλεγχος και η στρατιωτικοποίηση του κέντρου της πόλης, και από την άλλη οι κοινωνικές ανάγκες και το αίτημα για δημόσιο έλεγχο του αστικού χώρου.

Υποδεικνύονται έτσι, έστω πρόσκαιρα και συμβολικά, εναλλακτικοί τρόποι να ιδωθεί και να βιωθεί η πόλη: οι διαδηλώσεις, ιδιαίτερα όταν είναι νεανικές και μαζικές, είναι κάτι περισσότερο από γεγονότα αντίστασης, γίνονται χώροι συλλογικής έκφρασης, παιχνιδιού και απόλαυσης, έχουν κόσμο που χοροπηδάει και τραγουδάει, που κάνει πλάκα με τα συνθήματα που φωνάζει, που προκαλεί επιδεικτικά την εξουσία της αστυνομίας, της κυβέρνησης, των μέσων ενημέρωσης. Οι διαδηλώσεις στο κέντρο δημιουργούν για λίγη ώρα την αίσθηση ότι «η πόλη μάς ανήκει», ότι οι εξουσιαστικές λειτουργίες αναστέλλονται, ακόμη και ότι οι κάμερες παρακολούθησης (παρά το γεγονός ότι ζουμάρουν πάνω στην πορεία) είναι ουσιαστικά ανήμπορες να καταγράψουν το τι πραγματικά συμβαίνει.

Η ισχυρή συμβολική σημασία των πορειών στο κέντρο της πόλης –και μάλιστα των συγκεκριμένων διαδρομών που έχει καθιερωθεί να ακολουθούν– έγκειται επίσης στο ότι οι διαδηλώσεις συνήθως ξεκινούν από χώρους-ορόσημα μνήμης περασμένων αγώνων (το Πολυτεχνείο, τα Χαντεία ή τα Προπύλαια), αλλά και «στοχεύουν» στα συγκεκριμένα κτήρια όπου εδρεύουν οι μηχανισμοί εξουσίας: την πρεσβεία των ΗΠΑ, το Σύνταγμα, τα Υπουργεία. Μοιάζει να μας ενδυναμώνει το να μαζευόμαστε στους «δικούς μας» χώρους και να πορευόμαστε συλλογικά σε «εκείνων». Έτσι, δεν είναι τυχαίο ότι οι διάφορες προτάσεις περιορισμού των διαδηλώσεων περιλαμβάνουν και την προσπάθεια ρύθμισης των διαδρομών τους.

Όμως το κέντρο της πόλης δεν μπορεί να αποτελεί μονάχα χώρο «αποκάλυψης» της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας: όλες οι κοινωνικές ομάδες, ιδιαίτερα οι πιο παραγνωρισμένες, επιζητούν συμβολικά αλλά και στην καθημερινότητά τους πρόσβαση και χρήση των χώρων του.

Ο δημόσιος χώρος της πόλης ως αναγκαία συνθήκη για την έκφραση των «από κάτω»

Επιπλέον, σε μια εποχή που τα επίδικα πολιτικά ζητήματα ορίζονται στον κυρίαρχο λόγο τεχνοκρατικά ως «προβλήματα» που επιζητούν τη «λύση», οι διαδηλώσεις επαναφέρουν την πολιτική στο προσκήνιο, ανατρέποντας στην πράξη τη διαδεδομένη, όσο και ιδεολογική, κυρίαρχη προσέγγιση: «Μα γιατί να μην κάτσουμε στο τραπέζι της διαβούλευσης και να συμφωνήσουμε στις καλύτερες προτάσεις και επιχειρήματα;»

Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η διαμεσολάβηση των αιτημάτων από τα μαζικά μέσα επικοινωνίας και η συναινετική διαβούλευση σε κλειστές συσκέψεις διαλόγου καθίστανται πλέον –«στην εποχή μας»– οι μοναδικοί τρόποι αντιμετώπισης των πολιτικών ζητημάτων.

Όμως οι διαδηλωτές και διαδηλώτριες στους δρόμους συνειδητοποιούν, έστω και άρρητα, πως στο πολιτικό παιχνίδι τα επιχειρήματα είναι έντονα φορτισμένα από την εξουσία αυτών που τα εκφέρουν και των μέσων που τα διαμεσολαβούν κάθε φορά. Η ενσώματη εμφάνιση των «από κάτω», των «χωρίς», είναι ο μοναδικός έγκυρος τρόπος να καταστούν ορατές και να καταγραφούν δημόσια οι πολιτικές τους θέσεις.

Όπως επισημαίνει ο D. Harvey, «τα πολιτικά κινήματα που επιδιώκουν να ασκήσουν κάποια δύναμη στον κόσμο παραμένουν ανεπαρκή μέχρι να επιβάλουν μια υλική παρουσία», καθώς «κανείς δεν καταλαβαίνει τα “σχεσιακά” επινοήματα (π.χ. εργατική τάξη) μέχρις ότου αληθινά σώματα βγουν στους απώλυτους χώρους των δρόμων σε μια συγκεκριμένη στιγμή στον απόλυτο χρόνο». Τα δικαιώματα δεν σημαίνουν τίποτα χωρίς τη δυνατότητα να γίνουν χειροπιαστά στον απόλυτο χώρο και χρόνο, και η ύπαρξη στο δημόσιο χώρο είναι αναγκαία συνθήκη ώστε οι πολιτικές οργανώσεις να αναπαραστήσουν τον εαυτό τους στον ευρύτερο πληθυσμό και να δώσουν στις κραυγές και τις απαιτήσεις τους δύναμη. Διεκδικώντας χώρο δημόσια, δημιουργώντας δημόσιους χώρους οι ίδιες οι κοινωνικές ομάδες γίνονται δημόσιες.³

3. D. Harvey, «Ο χώρος ως λέξη-κλειδί», *Γεωγραφίες*, 10: 41-42.

Ανοιχτή πόλη ή... πόλη στη φορμόλη;

Τον Αύγουστο του 2004, κατά τη διάρκεια της Ολυμπιάδας, η διαδήλωση που διοργανώθηκε ενάντια στην επίσκεψη του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών επιχειρήσε να σπάσει τον αστυνομικό κλοιό στα όρια της «κόκκινης ζώνης» – τότε στη Βασιλίσσης Σοφίας, στο ύψος της Βουλής– και, όπως ήταν αναμενόμενο, πνίγηκε στα δακρυγόνα. Ωστόσο η ίδια η διεξαγωγή εκείνης της σχετικά μαζικής διαδήλωσης ήταν μια επιτυχία, σε μια Αθήνα που ζούσε για 15 μέρες σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, κατά την οποία ίσχυαν κάθε είδους απαγορεύσεις.

Σήμερα η εφαρμογή «κόκκινων ζωνών» και εκτάκτων μέτρων επιχειρείται ολοένα και συχνότερα, ενώ ολόκληροι δρόμοι και περιοχές του κέντρου τέχνην να αποκτήσουν μόνιμα τέτοια χαρακτηριστικά.

Απέναντι σ' αυτή την κατάσταση έχουν δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια νέες συσπειρώσεις πολιτών και κινήματα, κυρίως στο πλαίσιο του αντιπαγκοσμιοποιητικού, που βάζουν σε πρώτη προτεραιότητα το ζήτημα του ελέγχου και της επιτήρησης του δημόσιου αστικού χώρου, αλλά και της οικειοποίησής του από εμπορικά συμφέροντα και την αντιπαράθεση με την κουλτούρα που αυτά δημιουργούν.

Από τα καταστασιακά υπαίθρια πάρτι των «reclaim the streets» μέχρι τις ανατρεπτικές εικαστικές παρεμβάσεις στις διαφημιστικές πινακίδες, τα γκραφίτι και τα στένσιλ στους τοίχους, και από τις κλασικές πρακτικές της προπαγάνδας με αφισοκόλληση και τις πορείες μέχρι τις δυναμικές αντιδράσεις πολιτικής ανυπακοής σε κάθε είδους «υγειονομικές ζώνες» ασφαλείας, είναι φανερό ότι μια νέα γενιά πολιτικών ακτιβιστών διαμορφώνει την ταυτότητά της προσπαθώντας να παρέμβει στο χώρο όπου ζει και κινείται και από τον οποίο αισθάνεται όλο και περισσότερο αποξενωμένη. Η επιτυχία και η επιρροή των παρεμβάσεων τους θα κρίνει εν πολλοίς και την κατάληξη της αντιπαράθεσης μεταξύ αυτών που οραματίζονται αποστειρωμένες πόλεις και όσων διεκδικούν το δικαίωμα να είναι παρόντες και ορατοί στα όσα καθημερινά διακυβεύονται στο κοινωνικό τους περιβάλλον.